

3. Візнюк Ю. (2017). Психічна депривація як негативний чинник психогенези особистості. *Arena nauki. Kwartalne miedzynarodowe czasopismo naukowe*. 1 (1) Lublin, 2017. 110–117.
4. Гошовський Я.(2023).*Ревіталізаційна парадигма у сучасній вітчизняній психологічній думці*. Психологія ревіталізації : вікові та педагогічні виміри : монографія. За заг. Ред. Я. Гошовського. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 7–43.
5. Гошовський Я. (2008). *Ресоціалізація депривованої особистості* : монографія. Дрогобич : Коло, 480 с.

Гембар Уляна,

*здобувачка освіти факультету психології
(група Пс-41з) Волинського національного
університету імені Лесі Українки*

Коць Михайло,

*кандидат психологічних наук, доцент
кафедри педагогічної та вікової
психології Волинського національного
університету імені Лесі Українки*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ГРУПОВОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ У МІЖОСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Анотація. У статті представлено теоретичний аналіз проблеми згуртованості старшокласників у процесі взаємодії.

Уточнено, що ключовими факторами об'єднаності старшокласників є: спільні цінності основних орієнтацій учасників групи; чіткість та визначеність цілей групи; демократичний стиль управління; взаємозалежність учасників команди під час спільних дій; відносно невеликий розмір групи; відсутність конфліктних підгруп; престиж та традиції групи.

Основними показниками ефективності процесу об'єднання групи старшокласників завжди є два явища: психологічна єдність учасників групи та соціально-психологічний клімат.

Ключові слова: старшокласники, групова згуртованість, міжособистісна взаємодія.

Актуальність дослідження. У сучасному світі зростає значення розвитку міжособистісних стосунків та соціальних навичок. Дослідження згуртованості старшокласників в контексті міжособистісної взаємодії є важливим у зв'язку з постійними змінами в суспільстві та освітньому середовищі.

Враховуючи ці аспекти, дослідження особливостей групової згуртованості в міжособистісній взаємодії старшокласників відкриває можливості для розуміння, підтримки та оптимізації їхнього соціального та психологічного розвитку у важливий період формування особистості.

Метою статті є теоретичний аналіз проявів групової згуртованості у міжособистісній взаємодії старшокласників.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У суспільстві взаємодія між людьми розвивається під впливом соціального життя. Різноманітні соціальні зв'язки, зокрема ті, що складаються у групі старшокласників, кожен з яких є її членом, формуються за різними соціальними інтересами. Ці взаємини, які мають об'єктивний характер, відображаються у внутрішньому світі кожної особистості та набирають особистісного сенсу через індивідуальну поведінку, емоції, настрої тощо [1; 2; 3; 4; 5; 7; 8 та ін.].

Взаємні стосунки визначають тип комунікації (конкуренція, співпраця) та їхню інтенсивність. Формування таких взаємин залежить від умов життя учнів та емоційного сприйняття. Емоції впливають на учасників спілкування, що змінює їх реакцію на обговорювану тему.

У минулому столітті були проведені численні дослідження групової згуртованості. Американські вчені, такі як К. Левін, Л. Фестінгер, Д. Картрайт та інші, дійшли висновку, що групова згуртованість виникає через сили, які спонукають людей

залишатися в групі. Загальноприйнятою думкою є те, що особа відчуває задоволення від групи, якщо «вигоди» належності переважають «витрати» і якщо вона може отримати ті самі «вигоди» у будь-якій іншій групі чи навіть поза нею. Ці сили згуртованості визначають «баланс» привабливості самої групи та інших доступних груп для старшокласників. У дослідженні вчені зосереджувалися на емоційній стороні згуртованості студентських груп (К. Картрайт), когнітивно-оціночних аспектах згуртованості (Т. Ньюком, Ф. Хайдер), інтерактивних (М. Дейтч) та комунікативних факторах (К. Левін). Р. Кеттел розробив теорію групи «синталії» [11].

Симпатія та антипатія виступають як драйвери об'єднання серед старшокласників. Б. Коллінз впровадив концепцію моделі групової поведінки, яка має два ключові елементи: прагнення вирішення проблем та залучення міжособистісних стимулів. За його висновками, ефективність поведінки учнівської групи визначається перевагами, пов'язаними із розв'язанням проблем та міжособистісними відносинами [12].

Один із важливих факторів згуртованості старшокласників – це соціально-психологічний контекст, який визначає якість міжособистісних відносин як психологічні умови, що сприяють або гальмують продуктивність спільної діяльності та різноманітний розвиток особистості у групі [10].

Наукова психологія розглядає комунікацію як взаємодію особистостей, що формує взаємні зв'язки, відносини, обмін інформацією, спільний досвід та активності. Вітчизняні психологи, такі як В. Татенко [9] та інші, вивчають взаємодію з точки зору особистісної діяльності. Активна спільна діяльність між людьми виростає як наслідок об'єктно-орієнтованої діяльності та різноманітної поведінки. Спілкування асоціюється з такими концепціями, як «дія», «взаємодія», «відносини». Психолого-педагогічні дослідження не відображають повної узгодженості у поглядах на їхнє чітке визначення, що свідчить не лише про

різноманіття підходів вчених, а й про багатогранність та складність поняття «взаємодія».

Взаємодія, згідно з визначенням С. Кожушко, представляє собою широке поняття, яке охоплює взаємовплив об'єктів (або суб'єктів) один на одного, їх взаємну взаємозумовленість та обмін: відносини між соціальними явищами на рівні як суспільства в цілому, так і окремих груп. Це включає всі типи соціальних процесів та людської діяльності; проявляється це в організації спільної діяльності людей, спрямованої на досягнення спільних цілей. У процесі спілкування відбувається обмін діяльністю, виникає взаємне розуміння, узгодження дій двох суб'єктів, а також стійкість їхніх інтересів, планування спільної діяльності, розподіл обов'язків та інше. Діяльність використовується для взаємного регулювання, контролю, впливу та підтримки один одного. Це означає залучення кожного учасника до спілкування для досягнення спільної мети, з відповідним коригуванням дій з урахуванням минулого досвіду, активізації власних можливостей та можливостей партнера [6].

Сучасні наукові дослідження описують взаємодію людей через різні аспекти, такі як взаєморозуміння (точність і об'єктивність сприйняття партнера), взаємовплив (рівень активності у взаємодії, одне з ключових явищ), взаємна діяльність (співпраця, взаємна підтримка, бездіяльність та відповідальність), міжособистісні стосунки (виявлення бажань переживати спільні емоції і діяти разом) та спілкування.

Характер та зміст взаємодії між учнями старших класів визначається розв'язанням проблем, пов'язаних із соціальними викликами молоді та їхнім втіленням у відносинах. Стосунки та спілкування в цьому віці орієнтовані на цінності та мають велике значення.

Підлітки та юнаки освоюють життєві цілі, моральні принципи, норми та побутові навички через взаємодію з ровесниками. Вони намагаються встановити контакти один з одним, навчаються рольовій поведінці, формують та розвивають свої лідерські якості,

навчаються управляти та слухати, бути організаторами та виконавцями. Спілкування на цьому етапі відображає найважливішу школу самовиховання, якій підлітки та молодь приділяють велику увагу.

Для учнів старших класів характеристичним є виникнення міжособистісних конфліктів. Повністю уникнути цих ситуацій у такій середовищі практично неможливо. Рівень соціалізації особистості в школі, вміння усвідомлювати духовні та етичні цінності, впливає на інтенсивність таких конфліктів між учнями.

Духовність значно впливає на поведінку та вчинки людей. Особистість вчителя має значний вплив на поведінку учнів, як вказує А. Алова. Це проявляється у різних аспектах. По-перше, стиль спілкування вчителя з іншими учнями слугує прикладом для стосунків між однолітками. Особистий підхід до спілкування та тактика взаємодії педагога визначають найбільш гармонійні стосунки між старшокласниками. По-друге, вчитель може регулювати конфліктні ситуації між учнями. Залежно від ситуації, може знадобитися адміністративна дія або просто корисна порада. Також може здійснюватися залучення учнів до спільної діяльності, участь у вирішенні конфліктів з іншими учнями, особливо класними керівниками тощо [1].

У випускних класах спостерігається активне спілкування, де старшокласники розрізняють дружбу від простого товаришування, акцентуючи на важливості довіри в стосунках. Особливо видно конфіденційність у обговоренні різних тем з друзями та знайомими. Учні старших класів можуть бути частинами різних груп: діад, невеликих дружніх (5-6 осіб) або великих (12-15 осіб) компаній. Великі групи, наприклад, класи, можуть включати всі ці менші групи, адже спілкування у цих групах часто відбувається під час уроків як тільки привід для спілкування [2].

Дружба у шкільному оточенні іноді може поширюватися як епідемія: достатньо, щоб у класі або групі з'явився позитивний неформальний лідер, який спонукає інших до дружнього спілкування. Круг спілкування старшокласників розширюється

через взаємодію з дорослими. За словами В. Власенка, для учнів старших класів значущість довірчого спілкування з дорослими полягає не лише в здобутті певної інформації, а в здатності знайти розуміння своїх проблем, співчуття та допомогу у їх розв'язанні [3].

Отже, спілкування старшокласників відтворює вплив один на одного. Люди є складною системою взаємозв'язків у суспільстві. Важливими складовими цієї системи є об'єкти спілкування та тема спілкування – предмет обговорення, а також механізм свідомого регулювання стосунків між учасниками. Конкретний зв'язок виражається у формі контакту та фактичного спілкування, але контакт може залишатися лише початковим етапом без наступного розвитку у взаємодію. Такий контакт є поверхневим, мимовільним та не має системності дій, відсутня взаємна обумовленість. Взаємодія, в свою чергу, є систематичною, регулярною взаємодією суб'єктів, спрямованою на вплив один на одного.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Основними показниками успішності у формуванні та розвитку групи старшокласників завжди є два ключові фактори – психологічна єдність та соціально-психологічний контекст.

Психологічна єдність у групі старшокласників описує ступінь співпадіння у взаємних оцінках, уявленнях і поглядах на різні аспекти життя в групі. Специфічні показники психологічної єдності включають в себе рівень взаємної симпатії між учасниками та привабливість групи для її членів (чим більше людей задоволені своєю групою).

Основні чинники, що впливають на згуртованість учнів старших класів, включають схожість у базових цінностях членів групи, ясність та чіткість цілей колективу, демократичний стиль управління, взаємозалежність учасників під час спільних дій, невеликий розмір групи, відсутність конфліктних підгруп, престиж групи та її традиції.

Перспективними напрямками вважаємо розроблення програми емпіричного вивчення особливостей міжособистісних стосунків учнів старших класів.

Список використаних джерел:

1. Алова А. (2013). Вирішення шкільних конфліктів. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. № 9. С. 18–27.
2. Андрієвська В. (2005). Психологічний довідник учителя в 4-х книгах ; за заг. Ред. С. Максименка. Київ : Главник.
3. Власенко В. В. (1995). Вчителі – учні : психологія взаємних оцінних ставлень. Київ: УДПУ ім. М. П. Драгоманова.
4. Зливков В.Л., Агачева Ю.А. (2010). Атракція як чинник єдності процесів виховання, розвитку й навчання у гармонізації спільно розподільної діяльності. *Вісник НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка*. Випуск 1. С. 105-112.
5. Коваль Г. В., Кисіль Є. С. (2012). Оптимізація згуртованості обдарованих дітей старшого шкільного віку засобами рольових ігор. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Соціологія*. Т. 184, вип. 172. С. 125–128. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2012_184_172_28
6. Кожушко С. (2013). Взаємодія як філософське й психологічне поняття. *Освіта регіону*. №4. С. 25-30.
7. Мирончук Н. М. (2010). Культура міжособистісних взаємин старших підлітків: теоретичні й методичні основи формування : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
8. Серета О. (2017). Досвід спілкування старшокласників і вибір майбутньої професії. *Соціальна психологія*. № 6. С. 155–162.
9. Татенко В.О. (2008). Соціальна психологія впливу: монографія. Київ : Міленіум.
10. Шевченко Л. О. (2019). Тренінгові заняття для учнів 9-11 класів «Згуртування учнівського колективу». *Психологічна допомога в розвитку особистості : зб. автор. програм; упоряд. О. М. Самойлюк О. М.* Полтава. С. 461–472.
11. Cattell R. B. (1983). *Structured personality learning theory*. New York: Praeger.
12. Collins Randall. (1993). *Sociology since Mid-century: Essays in Theory Cumulation*. New York, Academic Press; Italian edition.